

## 2010. a ühiskonnaõpetuse riigieksami lühianalüüs

### Hella Mõttus

#### 1. Eksami eesmärgid

Haridus- ja teadusministri 17. septembri 2010. a määrus number 59 „Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise, koostamise, läbiviimise ja hindamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpueksamite ja riigieksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord“ sätestab gümnaasiumi lõpueksamite eesmärgid:

- tagada eksamitulemuste üleriigiline võrreldavus, et õpilasel, lapsevanemal, koolil ja kooli pidajal saada võimalikult objektiivne ettekujutus õpitulemuste saavutatusest;
- koolil, kooli pidajal, Haridus- ja Teadusministeeriumil, õpilastel, lastevanematel saada tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- saada ülevaade riiklikus õppekavas sätestatud õpitulemuste saavutatusest eksamiainetes hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks;
- toetada õppekava rakendamist, suunata eksamiülesannete valiku kaudu õppeprotsessi;
- siduda järjestikuste haridustasemete õppekavad ning võimaldada kasutada riigieksamitulemusi õpingute jätkamisel, anda võimalus kasutada riigieksamitulemusi rahvusvahelisel tasandil.

#### 2. Eksamitöö põhiandmed

Riigieksamile registreerus 6154 eksaminandi. Kõik eksamile ei ilmunud. Hindamiskomisjon vaatas läbi 6020 põhi- ja 30 lisaeksamitööd (5570 tööd eesti keeles, 477 – vene keeles, 3 – inglise keeles). Kokku hinnati 6050 tööd. Eksamit ei sooritanud 12 eksaminandi. Väikseim punktide arv oli 13, suurim – 99. Eksamitöö tulemuse vaidlustas 13 eksaminandi. Punktide arv jäi samaks viiel eksaminandil, neljal juhul tõsteti tulemust, langetati neljal juhul.

Statistika on koostatud põhieksamitööde kohta (v.a erivajadustega eksaminandide tööd).

##### 2.1. Tulemused õppekeele järgi

Tabel 1.

Tähised: **N** – eksaminandide arv, **keskmine** – tulemuste aritmeetiline keskmine, **mediaan** – statistiline keskmine, mis jaotab eksaminandid kaheks võrdseks rühmaks, pooltel

eksaminandidest on tulemus alla mediaani, pooltel üle. **Min** – vähim saadud tulemus ja **max** – suurim saadud tulemus. **St. hälve** – standardhälve.

|         | N (arv ja %)   | keskmine | min | mediaan | max | st. hälve |
|---------|----------------|----------|-----|---------|-----|-----------|
| Eesti   | 5534 (92.03 %) | 65.03    | 15  | 66      | 99  | 12.94     |
| Inglise | 3 (0.05)       | 75.67    | 74  | 74      | 79  | 2.89      |
| Vene    | 476 (7.92%)    | 51.46    | 13  | 52      | 90  | 15.29     |
| Kokku   | 6013 (100.00%) | 63.96    | 13  | 65      | 99  | 13.64     |

## 2.2. Tulemused soo järgi

Tabel 2.

|       | N (arv ja %)  | keskmine | min | mediaan | max | st. hälve |
|-------|---------------|----------|-----|---------|-----|-----------|
| M     | 2409 (40.06%) | 64.07    | 17  | 65      | 99  | 13.30     |
| N     | 3604          | 59.94    | 13  | 65      | 98  | 13.86     |
| Kokku | 6013          | 63.61    | 13  | 65      | 99  | 13.64     |

## 2.3. Tulemused asukohatüübi järgi

Tabel 3.

|                             | N (arv ja %)   | keskmine | min | mediaan | max | st. hälve |
|-----------------------------|----------------|----------|-----|---------|-----|-----------|
| Maakonnakeskus              | 889 ( 14.78 %) | 66.52    | 24  | 67      | 94  | 11.13     |
| Suurlinn                    | 1911 (31.78 %) | 66.12    | 15  | 67      | 95  | 12.60     |
| Teeninduspiirkonnata koolid | 1656 (27.54 %) | 60.93    | 13  | 61      | 99  | 15.96     |
| Valla- ja väikelinnakoolid  | 1557 (25.89 %) | 63.06    | 20  | 63      | 95  | 12.75     |
| Kokku                       | 6013 (100.00%) | 63.96    | 13  | 65      | 99  | 13.64     |

## 2.4. Tulemused koolitüübi järgi

Tabel 4.

|                 | N (arv ja %)   | keskmine | min | mediaan | max | st. hälve |
|-----------------|----------------|----------|-----|---------|-----|-----------|
| Gümnaasium      | 5843 (97.17 %) | 64.35    | 13  | 65      | 99  | 13.47     |
| Kutseõppeasutus | 170 (2.83 %)   | 50.39    | 19  | 51      | 78  | 12.60     |
| Kokku           | 6013 (100.00%) | 63.96    | 13  | 65      | 99  | 13.64     |

## 2.5. Eksamitulemuste võrdlus aastate lõikes

Tabel 5.

|      | N    | keskmine | min | max | st. hälve |
|------|------|----------|-----|-----|-----------|
| 2006 | 4310 | 57.83    | 8   | 96  | 15.41     |
| 2007 | 5287 | 58.24    | 3   | 97  | 14.70     |
| 2008 | 5688 | 63.76    | 17  | 99  | 13.63     |
| 2009 | 6147 | 61.95    | 17  | 98  | 15.18     |
| 2010 | 6013 | 63.96    | 13  | 99  | 13.64     |

## 3. Eksamitöö struktuur ja raskusaste

Eksamitöö koosnes arutlusest ja kuue teemavaldkonna ülesannetest. Arutluse kirjutamisel oli eksaminandidel võimalik valida kuue teema vahel. Täpsema ülevaate eksamitöö ülesehitusest annab järgnev tabel.

### 3.1. Eksamitöö struktuur

Tabel 6. Eksamitöö struktuur

|                       |                                                                                                                                                                  |                                                                              |
|-----------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| Arutus                |                                                                                                                                                                  | 20 punkti                                                                    |
| Ülesanded             |                                                                                                                                                                  | 80 punkti                                                                    |
| Nüüdisühiskond        | Sotsiaalpoliitika põhimõtted<br>liberaalses ja sotsiaaldemokraatlikus<br>heaoluriigis                                                                            | 7 punkti                                                                     |
| Ühiskonna valitsemine | Riigi valitsemise ja korraldamise<br>vormid<br>Riigikogu<br>Seadusandlus<br>Korruptsioon<br>Kohalike omavalitsuste volikogude<br>valimised<br>Valijaskond Eestis | 3 punkti<br><br>5 punkti<br>2 punkti<br>4 punkti<br>3 punkti<br><br>3 punkti |
| Ühiskonna majandamine | Tööturg Eestis<br>Riigieelarve ja maksud<br>Laenud                                                                                                               | 6 punkti<br>9 punkti<br>2 punkti                                             |

|                               |                                                   |          |
|-------------------------------|---------------------------------------------------|----------|
| Indiviid ühiskonnas           | Sotsiaalne sidusus                                | 3 punkti |
|                               | Suhteline vaesus maakonniti                       | 6 punkti |
| Nüüdismaailma mitmepalgelisus | Arenguabi. Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes | 4 punkti |
|                               | Energiajulgeolek                                  | 5 punkti |
|                               | Poliitilised liidrid                              | 5 punkti |
|                               | Maailma usundid                                   | 2 punkti |
| Rahvusvaheline suhtlemine     | Euroopa Liidu (EL) institutsioonid                | 6 punkti |
|                               | Euroopa Liit ja NATO. Töö kaardiga                | 5 punkti |

### 3.2. Eksamitöö jõukohasus

Eksamitöö oli paraja raskusastmega ja võimaldas mõõta õpitulemusi, ülesanded olid erinevatest valdkondadest, erineva raskusastmega ja nõudsid erinevate õpioskuste rakendamist. Kahjuks oli eksaminande, kes ei tulnud toime ka kõige lihtsamatele küsimustele vastamisega. Eksamisooritajate arv on aasta-aastalt suurenenud.

Igal aastal tuleb nimetada funktsionaalse lugemisoskuse madalat taset: ei saada aru küsimusest ega osata leida tekstist vajalikku informatsiooni.

### 3.3. Arutlus

Ühiskonnaõpetuse riigieksamitöö arutlustemasid oli 6. Kirjutati kõikidel teemadel.

Ekspertide arvates olid teemad hästi valitud, huvitavad ja sobivad kirjutamiseks.

Gümnaasiumi lõpetaja peab oskama teha valikuid ja lahti mõtestada teemat, mida käsitleb.

Arutluse kaudu avaldub kõige paremini lõpetaja eruditsioon, teadmised ning oskus ja tarkus mõista maailma, kus ta elab. Arutluses avalduvad eksaminandide väärtushinnangud.

Üldiselt võib töödega rahule jääda: oli väga hästi kirjutatud töid, kuid ka selliseid, mille tase oli nõrk.

Tabel 7. Eksaminandide eelistused teemade järgi:

| Teema                                          | N (arv) | Tütarlapsed | Noormehed |
|------------------------------------------------|---------|-------------|-----------|
| Globaalprobleemid on ka minu probleemid        | 2139    | 894         | 1245      |
| Aktiivsed kodanikud – toimiv ja tegus ühiskond | 1204    | 325         | 879       |
| Maksud meilt või meie jaoks                    | 990     | 469         | 521       |

|                                                     |     |     |     |
|-----------------------------------------------------|-----|-----|-----|
| Riikide suhted tänapäeval – koostöö või vastasseis? | 631 | 340 | 291 |
| Väljakutsed Eesti ühiskonna jätkusuutlikkusele      | 591 | 238 | 353 |
| Vabadus eeldab ka vastutust                         | 413 | 120 | 293 |

Hindajad märkisid positiivsena asjaolu, et eksaminandid enamasti vältisid üldsõnalist labast tänitamist poliitikute ja Eesti Vabariigi aadressil, küll aga osati argumenteeritult välja tuua riigi elu kitsaskohti. Ka kasutasid eksaminandid arutlustes õnnestunult isiklikku elukogemust.

Võrreldes eelmiste aastatega on paranenud eksaminandide kirjaoskus, kuid jääb siiski suhteliselt madalaks.

Tuntakse halvasti ühiskonna tegelikku toimimist. Eksaminand kirjutab: *arvan, usun* – millega ei kaasne mingit tõestust ega argumentatsiooni. On palju tühje sõnu.

Kõige huvitavamad ja omanäolisemad tööd kirjutati teemadel 1 (*Väljakutsed Eesti ühiskonna jätkusuutlikkusele*) ja 6 (*Riikide suhted tänapäeval – koostöö või vastasseis?*).

Ilmselt ei olnud siin võimalik midagi ette pähe õppida ja kirjutajal tuli tõepoolest oma silmaringist ja teadmistest lähtuda.

Hindajad pidasid paremateks teemadeks teemasid 3 (*Maksud meilt või meie jaoks*) ja 6 (*Vabadus eeldab ka vastutust*). Nende kaudu avaldus kõige paremini eksaminandide teadmiste tase ja silmaring. Samas on need teemad, mida võib lugeda igapäevasteks ja mille kohta on materjali piisavalt. Siin ongi just analüüsivõime ja kirjutamisoskus olulised, sest õpilane teab olukorda ja näiteid, kuid kuidas ta neid seob ja hinnanguid anda oskab, on erinev.

Aasta-aastalt väheneb nende eksaminandide arv, kes loobuvad arutluse kirjutamisest. Samas on aga küllalt palju eksaminande, kes valivad küll teema, kuid selle teema valdkonnast praktiliselt midagi ei tea. Lihtsalt kirjutab „eimillestki“. See on oskus, mis on aastatega välja kujunenud (on ära õpitud töö struktuur - olemas sissejuhatus, kokkuvõte jne).

Tekste lugedes ilmneb sageli ka, millise teemaga on koolis süvitsi tegeldud.

Lühidalt teemade kaupa:

### 1. Väljakutsed Eesti ühiskonna jätkusuutlikkusele (keskmine – 12,30)

Teemast „mööda“ ei kirjutatud keegi, kuid tööde kvaliteet oli äärmusest äärmusesse – 5 punktist 20 punktini. Selle teema puhul oli väga oluline õpilase silmaring, oskus vaadata tulevikku, oma väiteid argumenteerida.

Sageli Eesti ühiskonda lihtsalt kirjeldati, näiteid oli vähe või siis toodi näide, aga järeldus jäi üldsõnaliseks. Oli eksaminande, kes olid kursis Eesti Inimarengu Aruandega. Nii keskenduti tervishoiuküsimustele ja rahva tervisele, iibeprobleemidele, keskkonnakaitsele, energiaprobleemidele.

Ühiskonna probleemidena nähti masendust ja stressi.

Jätkusuutlikkust üldiselt teati, kuid mõned avasid teema vaid majanduskriisi ja iibe võtmes.

Käsitleti ka energeetika- teemat, noorte lahkumist Eestist. Majanduslikku ja poliitilist jätkusuutlikkuse käsitlust üldistaval tasemel ei olnud. Vähe puudutati tööjõu kvaliteedi probleemi.

Oli huvitavaid tekstilõike.

Näiteks: *Meie rahvas kipub keelama ja karistama lapsi, üheks selle tüüpiliseks väljenduseks on pidev sõna „ära” kasutamine. Eestlased võiksid loobuda vangivalvuri rollist ja õppida lastest rõõmu tundma.*

Samas oli märgata suutmatust teemat vallata.

Näiteks: *Milline on minu Eestimaa? Ühesõnaliselt allaandmatu, mis on maailma parim tunnustus. Me püüdleme kindlameelselt Eurovisioonile, kuigi hinges vallandub ebausk.*

Ikka ja jälle teevad õpilastele “meelehärmi” vaesed pensionärid:

*Väga oluliseks pean, et riik leiaks viisi, kuidas ka vähekindlustatud pensionärid saaksid tagada omale koha hooldekodus, koormamata sellega teisi.*

## **2. Aktiivsed kodanikud - toimiv ja tegus ühiskond** (keskmine – 9,68)

Teema valijaid oli palju, tõeliselt sisukaid töid aga vähe. Domineeris lihtsustav, primitiivne lähenemine probleemile. Mõiste *kodanikuühiskond* demokraatia alusosana praktiliselt käsitlemist ei leidnud. Pea iga kolmas töö jutustas lihtsalt ümber mõningaid põhiseaduse sätteid ja peaaegu ainsa konkreetse näitena kodanikuaktiivsusest oli prügi koristamine kampaania *Teeme ära* vaimus.

Kodanikuaktiivsus n.ö poliitilises plaanis jäi selle teema valinutel tihti üldse tähelepanuta.

Arvatavasti ei tulnud paljudele mõttessegi, et ka mittekodanikel on Eesti Vabariigis võimalus ja õigus „prügikampaaniatest“ osa võtta. Muidugi tõusetub küsimus, et kui prügikoristusel osalemine on „aktiivsuse tipp“, siis tegelikult pole sellise probleemi nõutaval tasemel

käsitlemine enamusele või vähemalt paljudele selle teema kasuks valiku teinutele lihtsalt jõukohane.

Endastmõistetavalt oleks oodanud selle teema puhul enam „noorte aktiivsuse“ käsitlemist ja ka seda mitte üksnes „prügikorjamise“ või mõne muu kampaania kontekstis.

Oli töid, kus nimetati kodanikuühiskonna ilminguid, kuid paraku oli töö ehitatud üles näidete loeteluna. Mõisteid kasutati valesti.

Silma jäi, et mitmel korral kirjutati nagu valitaks meil Riigikogu referendumiga.

Kohati võrdsustati aktiivne kodanik ja inimene.

Üks grupp töid oli pigem teemal *Milleks meile aktiivne kodanik?* Ilmselt oli seda teemat koolis harjutatud.

Veel kirjutati üleüldisest majandusolukorrast ning loeti ette kõik tuttavad, kes on töö kaotanud või loeti ette nimeliselt poliitikud, kes on võitjad.

### **3. Maksud meilt või meie jaoks** (keskmine – 10,64)

Populaarsuselt kolmas teema. Teema oli avatud suhteliselt keskpäraselt. Väga hästi sellel teemal kirjutatud arutlusi oli kahetsusväärset vähe.

Arvestades majandussituatsiooni, jagati oma emotsioone olemasoleva olukorra kohta.

Analüüsi ja arutelu oli suhteliselt vähe. Pigem kirjeldati olukorda, toodi näiteid elust enesest.

Kirjeldati ka erinevate riikide maksusüsteeme. Kurdeti, miks peab makse maksma ja miks nad kõrged on ( *“Inimeste hingamine on raskendatud kui nad peavad makse maksma”*).

Siiski jõuti enamasti äratundmisele, et riik ja ühiskond ei saaks ilma normaalselt funktsioneeriva maksusüsteemita toimida. Küllaltki palju esines eksimusi maksumäärade osas.

Mõnes töös peeti maksudeks teenuste eest tasumist (nt elektrimaks).

Lihtsakoelisemad ja nõrgemad kirjutajad piirdusid maksude loetlemisega, mõnel juhul järgnes riigieelarve kulude loetlemine või nimetati ühishüvede pakkumist.

Oli ka märkimisväärselt palju sarnaseid vigu nagu näiteks:

- inimeste palgast läheb maha sotsiaalmaks;
- tulumaksu saab tagasi, kui tulu järgmisel aastal deklareerida.

Mitukümmend korda tuli lugeda järgmist lauset:

*Öeldakse: vaid kaks asja on meie elus kindlad: surm ja maksud.*

Mitu eksaminandi sidus makse võimul olevate parteidega.

Oli tunda poliitiliste eelistuste mõju teema avamisel. Näiteks kui ikka mõni erakond „ei sobinud“, siis arutluses oligi põhitähelepanu all selle erakonnaga seotud tegevused .

Ülejäänud maksukorraldus jäi sellise lähenemise juures pahatihti üldse käsitlestest välja.

Tulemuseks oli aga nõrk, primitiivne arutus.

#### **4. Vabadus eeldab ka vastutust** (keskmine - 9,25)

Antud teemal kirjutati kõige vähem ja kõige halvemini. Oli nõrku, lausa primitiivseid töid.

Näiteks: *Õigus vabalt valida endale tegevusala, elukutse, töökoht, kohvimasin või röster. Kui seadus ei sätesta teisiti siis on igal ühel õigus olla oma elu president, valitsus, kohus ühes isikus* (NB! Kirjapilt muutmata).

Teema võimaldas kahtlemata väga erinevaid lähenemisi. Seda oli näha ka töödest. Mõni eksaminand käsitles vabadust riigi tasandil ja kirjutas riigivõimu vastutusest suveräänsuse hoidmisel. Mitmed lahendasid teema, võrreldes vangi ja vaba inimest ja näidates, et inimene vastutab oma tegude eest ühiskonnas üldtunnustatud ja seadusega kehtestatud normidest lähtudes. Kõige lihtsamat teed minejad aga võtsid ette põhiseaduse ja kirjutasid sealt maha loetelu igaihe õiguste ja vabaduste kohta.

Vabaduse ja vastutuse seostatud käsitlusi oli nende tööde seas vähe.

#### **5. Globaalprobleemid on ka minu probleemid** (keskmine – 10,02)

Sel teemal kirjutati arutlusi kõige enam. Need olid ka kõige igavamad ja ühenäolisemad tööd.

Ikka ja jälle kirjutati prügi sorteerimisest, sekka vihmametsade hävitamisest ja kliima soojenemisest. Tööd olid keskpärased.

Samas oli ka mõni hea töö: autor valdas teemat ja sai 18 -19 punkti.

Võiks arvata, et selle teema puhul ei ole võimalik teemast mööda kirjutada, aga ikkagi oli eksaminande, kes kirjutasid ainult Islandi tuhapilvest vms.

Päris masendav oli lugeda töid, kus oli palju näiteid globaalsetest ohtudest, lõpuks aga ütleb eksaminand, et „*pole midagi, kui oleme tublid, siis saame kõigest üle*“. Nagu ei oleks probleemi tõsidus üldse paljudele kohale jõudnud. Seda näitab ka asjaolu, et kirjutatakse globaalprobleemide likvideerimisest, nendega võitlemisest, saamata aru, et neid ei ole võimalik likvideerida, vaid heal juhul ainult pidurdada, nende poolt tekitatud mõju pehmendada jne.

Selle teema puhul oli kõige enam tühje sõnu ja loosungeid.

Suhtelise ebaedu põhjus peitus ilmselt arutluse pealkirjas, mida eksaminandid arvatavasti lugesid pealiskaudselt. Nimelt jäi tähelepanuta sõnapaar „*ka minu*“. Vähemalt pooltes töödes lahati globaalprobleeme n.ö tervikuna. Aga „minu“ lähenemine puudus täiesti või kui oli, siis üldsõnalise vihjena vajadusele prügi mitte maha visata. Veel rõhutati vajadust rohkem kasutada ühistransporti ja käia jalgsi. Puudus kirjutaja arusaam sellesuunalisest poliitilisest mõtlemisest ja poliitilisest tegevusest koos omaenda isiku „positsioneerimisega“. Sellel teemal kirjutatud tööde seas oli ka käsitlusi, kus globaalprobleemid olid samastatud globaliseerimisega ning tulemus oligi endastmõistetavalt enam kui küsitav.

#### **6. Riikide suhted tänapäeval – koostöö või vastasseis? (keskmine – 10,72)**

Antud teemal kirjutajaid ei olnud väga palju, aga need, kes kirjutasid, orienteerusid rahvusvahelistes suhetes suuremal või vähemal määral.

Kirjeldati valdavalt koostööd, tuues näiteks erinevaid organisatsioone. Konfliktide näiteks toodi Eesti ja Venemaa suhteid, Venemaa ja Gruusia konflikti, Afganistani. Valdavalt esitati töödes näiteid, väited jäid aga tõestamata..

Lihtsakoelistes töödes kirjutati peamiselt Euroopa Liidust ja NATO-st, mille alusel tehti järeldus, et tänapäeval tehakse palju koostööd. Sellisele järeldusele jõudmiseks oleks aga pidanud ka vastasseisu välja tooma, et tekiks võrdlusmoment. Seda tegid väga vähesed. Ometi oli just siin paremaid töid (18-20 p) kõige rohkem.

Tundub, et tugevamate ajalooalaste teadmistega eksaminandidele oli selline teema lausa kingitus. Nende puhul rõõmustas, et ei kipunud valdkonna ühte või teise „äärmusesse“, vaid esitati argumente (koos näidetega) nii koostöö kui vastuseisu osas. Polemiseerimine kasvõi iseendaga aga loobki eeldused heaks sisutihedaks arutluseks. Eriti positiivne on asjaolu, et nimetatud arutlustes oli ridamisi viiteid konkreetsetele näidetele ja „ettevõtmistele“ rahvusvahelise elu valdkonnas, kusjuures hoiduti nii lauskriitikast kui ka kõige „taevani“ kiitmisest. Võib-olla üksnes Venemaaga seonduv tundus eelnevalt liiga üheplaaniliselt positsioneeritud olevat.

### 3.4. Ülesanded

Kokkuvõtvad tabelid ülesannete lahendatusest teemade kaupa

Tabel 8. Kõikide eksaminandide tulemused teemavaldkondade kaupa

|                               | min | keskm | keskm (%) | max | st. hälve | tegemata | tegemata (%) |
|-------------------------------|-----|-------|-----------|-----|-----------|----------|--------------|
| Nüüdisühiskond                | 0   | 5.35  | 76.38     | 7   | 1.48      | 0        | 0.00         |
| Ühiskonna valitsemine         | 1   | 13.20 | 66.99     | 20  | 3.17      | 0        | 0.00         |
| Ühiskonna majandamine         | 1   | 12.40 | 72.93     | 17  | 2.95      | 0        | 0.00         |
| Indiviid ühiskonnas           | 0   | 6.59  | 73.28     | 9   | 1.77      | 0        | 0.00         |
| Nüüdismaailma mitmepalgelisus | 0   | 9.33  | 58.30     | 16  | 2.87      | 0        | 0.00         |
| Rahvusvaheline suhtlemine     | 0   | 6.62  | 60.17     | 11  | 2.30      | 0        | 0.00         |

Tabel 9. Eesti õppekeelega eksaminandide tulemused

|                               | min | keskm | keskm (%) | max | st. hälve | tegemata | tegemata % |
|-------------------------------|-----|-------|-----------|-----|-----------|----------|------------|
| Nüüdisühiskond                | 0   | 5.47  | 78.21     | 7   | 1.40      | 0        | 0.00       |
| Ühiskonna valitsemine         | 3   | 13.41 | 67.03     | 20  | 3.08      | 0        | 0.00       |
| Ühiskonna majandamine         | 1   | 12.66 | 74.45     | 17  | 2.78      | 0        | 0.00       |
| Indiviid ühiskonnas           | 0   | 6.70  | 74.44     | 9   | 1.68      | 0        | 0.00       |
| Nüüdismaailma mitmepalgelisus | 0   | 9.46  | 59.13     | 16  | 2.83      | 0        | 0.00       |
| Rahvusvaheline suhtlemine     | 0   | 6.72  | 61.08     | 11  | 2.27      | 0        | 0.00       |

Tabel 10. Vene õppekeelega eksaminandide tulemused

|                       | min | keskm | keskm (%) | max | st. hälve | tegemata | tegemata % |
|-----------------------|-----|-------|-----------|-----|-----------|----------|------------|
| Nüüdisühiskond        | 0   | 3.85  | 55.01     | 7   | 1.58      | 0        | 0.00       |
| Ühiskonna valitsemine | 1   | 10.78 | 56.72     | 19  | 3.29      | 0        | 0.00       |
| Ühiskonna majandamine | 1   | 9.40  | 58.77     | 16  | 3.26      | 0        | 0.00       |

|                               |   |      |       |    |      |   |      |
|-------------------------------|---|------|-------|----|------|---|------|
| Indiviid ühiskonnas           | 0 | 5.38 | 59.73 | 9  | 2.26 | 0 | 0.00 |
| Nüüdismaailma mitmepalgelisus | 0 | 7.75 | 51.65 | 15 | 2.92 | 0 | 0.00 |
| Rahvusvaheline suhtlemine     | 0 | 5.46 | 61.08 | 11 | 2.37 | 0 | 0.00 |

### 3.4.1. Nüüdisühiskond. Ühiskonna valitsemine

Teemavaldkonna ülesanded olid hästi koostatud ja paraja raskusastmega. Ülesanded aitasid mõõta õpitulemusi, nõudsid lugemis-, mõtlemis- ja arutlemisoskust.

Tunduvalt on paranenud põhiseaduse kasutamisoskus.

Soovida jättis teksti mõistmine ja väljendusoskus. Tunda võiks mõisteid (*suurelapsed* pered pro paljulapselised pered). Soovida jätab õigekiri (korduvalt: *pensionärid*).

Sisublokkide kaupa:

#### I Nüüdisühiskond

Sotsiaalpoliitika põhimõtteid liberaalses ja sotsiaaldemokraatlikus heaoluriigis üldjuhul teati.

Ei osatud alati nimetada aga sotsiaalset gruppi, kes vajaks riigi toetust ja seda valikut ka põhjendada. Nii nimetati sotsiaalseks grupiks *haiglaid, lastekodusid, tervishoidu, ühistransporti, keskkonnakaitset, haridust*.

Kahjuks oli ka eksaminande, kes ei osanud seletada sotsiaalse abituse olemust. Kirjutati, et inimesed on õppinud väga palju ja selle käigus on muutunud abituks. Hindajad pidasid seda ülesannet selliseks, mis eraldab tugevama nõrgemast.

#### II Ühiskonna valitsemine

Riigi valitsemise vorme üldjuhul teati, kuid oli ka juhuse peale mängijaid, kes mõistete tegelikku sisu ei teadnud.

Riikide grupeerimise ülesannet vastavalt etteantud tunnustele hinnati hindajate poolt heaks (lühike, selge, loogiline ja võtab lihtsas ülesandes kokku üsna mahuka ainekava osa). Kes vähegi koolis oli midagi omandanud, vastas hästi. Ühe vastuse sai põhiseadusest.

Teine ja kolmas ülesanne oli otseselt üles ehitatud põhiseaduse kasutamisele.

Kes oskas põhiseadust lugeda, see vastas ka õigesti. Siiski oli neid, kes ei osanud lugeda töökorraldust ja vastasid näiteks, et erakorralised valimised korraldatakse siis, kui toimub rahvahääletus või siis tänavatel on rahutused või peaminister või president saavad surma. Tihti kirjutati ka, et erakorralised valimised korraldatakse siis, kui ministrile avaldatakse umbusaldust.

Kuigi põhiseadus oli laual, leidis eksaminande, kes arvasid, et Riigikogu erakorralised valimised kuulutab välja peaminister või siis riigikogu esimees.

Neljas ülesanne: korruptsioon. Korruptsiooni-teema on ka varem eksamitöodes esinenud. Ometi leidis hulgaliselt eksaminande, kes korruptsiooni mõistet ei tundnud. Antud tekstist ei osatud välja lugeda vajalikku infot. Hindajad nimetasid seda ülesannet halvasti sõnastatuks. Kohalike omavalitsuste volikogude valimisi käsitlevatele ülesannetele vastati üldiselt hästi. Kes ei osanud diagrammi lugeda, see ka vastas valesti. Diagramm oli üheselt tõlgendatav, nõudis aga eksaminandilt teadmisi, millal üks või teine erakond praeguse nime all valimistel osales.

Kuues küsimus puudutas valijaskonda Eestis. Paljud ei osanud vastamisel kasutada tabeli abi. Ülesanne oleks võinud olla konkreetsemalt sõnastatud. Siin läksid hindajate arvamused lahku: ühed pidasid seda ülesandeks, mis eraldas teadmiste ja funktsionaalse lugemisoskusega eksaminandid ülejäänuid, teised aga pidasid seda raskestimõistetavaks ülesandeks. Oli siiski päris suur hulk eksaminande, kes lahendasid ülesande hästi. Vastati ka, et valijate arvu suur erinevus esinduskogude valimistel on Riigikogu puhul näiteks selles, et inimeste huvi Riigikogu vastu on vähene, kuna see on inimestest kaugel ja korrumpeerunud. See ülesanne eristas perfektselt valimiste teemat tundvad (ja väga tähelepanelikud eksaminandid) veidi pealiskaudsematest ja vähem tähelepanelikest. Tüüpveaks oli valijate nimekirja pidamine hääletanute nimekirjaks.

### **3.4.2. Ühiskonna majandamine. Indiviid ühiskonnas**

Tööturg Eestis – hindajad pidasid seda ülesannet õnnestunuks, selle abil oli võimalik kontrollida nii teadmisi, refleksiooni kui argumenteerimisoskust. Ülesanne oli jõukohane, arukaid vastajaid palju, kuid samas oli liiga palju ka neid, kelle kohta saame öelda, et tal puudub tekstist arusaamise, seoste loomise ja argumenteerimise oskus.

Selle ülesande kaudu pidid eksaminandid selgitama, mida tähendab *tööturu mõistes mitteaktiivsed* ja tooma ka sellekohase näite. Hindajale oli see ülesanne keeruline vastuste mitmekesisuse tõttu.

Vastuses eeldati kolme komponendi olemasolu: on tööelised, ei tööta, ega otsi tööd. Eksaminandide jaoks oli see raske küsimus. Sageli piirduti ühe tunnusega - ei tööta või toodi mõni näide. Näidete toomisel eksiti harva.

Vastamisel lähtuti sageli tekstis märgitust, et tööelisest elanikkonnast on vanusegrupp 15-24 mitteaktiivsed ja ei loetud välja, et tööeline elanikkond vanuses 63-74 on ju samuti mitteaktiivne.

Näide selle kohta, et eksaminand ei ole küsimusest aru saanud ja kirjutab lihtsalt suvalisi sõnu ritta. „*Mitteaktiivsus tähendab mahajäetuks või tööturu peatamiseks. Näide: kui tööturu kapital on liiga väike ja ei anna mingit kasumit, siis keeratakse see kinni*“.

Halvasti vastati ka küsimusele, miks tööeline rahvastik tulevikus enam ei kasva.

Sageli ei teata, millises vanuses inimesed on tööelised, kuigi tekstis oli see kirjas.

Oli ka küsimus, mille poolest erinevad töötud heitunud isikutest.

Suurem osa vastas sellele küsimusele õigesti, kuid loomulikult oli ka neid, kes punkti ei saanud. Tüüpviga: *heitunud isikut kirjeldati lihtsalt asotsiaalina, kodutuna, heidikuna, kellel hinge taga midagi ei ole.*

Pooltargumendina pensioniea tõstmisele oli tüüpiline vastus, et tööeline elanikkond kasvab. Seda viga oleks saanud vältida, sest tekstis oli ju ette öeldud, et tööeline elanikkond on vanuses 15-74, seega pensioniea tõstmine 65nda eluaastani tööelist elanikkonda ei suurenda. Mõne vastaja arvates tähendas pensioniea tõstmine pensioni suuruse tõstmist.

#### Riigieelarve ja maksud

Teksti põhjal oli vaja otsustada, kas riigieelarve on tasakaalus või mitte. Oli vaja ainult pilk numbritele heita, et aru saada, et kulud ületavad tulused ja seega eelarve ei ole tasakaalus.

Kahjuks osutus see lihtne ülesanne nii mõnelegi eksaminandile ülejõukäivaks.

Kohati tekkis hindajail tunne, et nii mõnegi õppuri teadmised on kolme gümnaasiumis „veedetud aastaga“ pigem kahanenud kui kasvanud.

Vastustest võis lugeda, et eelarve on tasakaalus ja põhjendused olid järgmised:

- *Riigieelarve on negatiivselt tasakaalus.*
- *Tasakaalus, kuna majanduslanguse tõttu on see tulemus suurepärane.*
- *Jah arvan, et viie miljardi krooni ületamine ei tee riigile midagi halba ega tohi öelda, et sellepärast ei ole tasakaalus.*
- *Võrreldes Kreeka olukorraga on Eesti riigieelarve tasakaalus.*

Oli ka selline vastus: *ei ole tasakaalus, 5,2 miljardit on suur raha, mis on kaotsi läinud (!).*

Ja vastupidi: eelarve on tasakaalus, kuna nii väike vahe ei tähenda midagi või toodi sisse Maastrichti kriteeriumid ja märgiti, et kui on alla 3%, siis on ikka tasakaalus.

Põhiseaduse abil leiti enamasti vastused küsimustele, kes koostab riigieelarve seaduse eelnõu ja kes võtab selle vastu seadusena.

Oli aga ka selliseid vastuseid: *Riigikogu, President, Eesti Pank.*

Maksud on juba iga-aastane teema. Seekord oli vaja märkida kaks otsest ja kaks kaudset maksu, mis laekuvad riigieelarvesse.

Valdav osa eksaminandidest tuli selle ülesandega toime. Kaudsete maksudena, mis laekuvad riigieelarvesse, nimetati ka lõive, trahve jms.

Mitmendat aastat järjest on eksamitöös ülesanne, kus küsitakse, kuidas nimetatakse Eestis kehtivat tulumaksusüsteemi ja mis seda iseloomustab. Õigesti vastanuid oli rohkesti, ometi oli küllalt palju neid, kellele asi ei olnud veel selge. Eesti tulumaksusüsteemi nimetati küll *tuludeklaratsiooniks, aktsiisiliseks, tavaliseks ja tasandiliseks tulumaksuks või hoopis vabaturumajanduseks*. Ka % varieerus: 19, 20, 23, 26, 33.

Sagedamini esinenud väärarvamus: *kõik maksavad võrdselt*.

Üllatavalt paljud arvasid, et Eestis on astmeline tulumaksusüsteem ja et tuludeklaratsiooniga saab kogu aasta jooksul makstud tulumaksu tagasi (*Riik võtab tulumaksu 21%, kuid hiljem saadakse see raha tagasi tuludeklaratsioonis*).

Korduvalt peeti tulumaksu käibemaksuks (*Tulumaks võetakse maha igast ostetud kaubast automaatselt. See kuulub juba ostmisel hinna sisse seega ei pea seda eraldi maksma*).

Kolmas, laenamist puudutav küsimus oli otse igapäevaeluga seotud. Oli vaja nimetada kaks ohtu, mis võib kaasneda SMS-laenuga.

See oli ilmselt üks paremini vastatud küsimusi.

Sotsiaalne sidusus - ülesanne osutus eksaminandidele raskeks (tihti jäeti see üldse vastamata).

Samas on termin igapäevaselt kasutuses ja seega aktuaalne.

Ülesande esitamine sellisel kujul ei mõõtnud hästi eksaminandide teadmisi. Sellest johtuvalt olid ka vastused üsna juhuslikud. Ehk oleks asja parandanud see, kui oleks palutud selgitada, kuidas üks või teine tegur sidususele kaasa aitab.

Sageli samastati sotsiaalset sidusust võrdsusega. Nimetati väga erinevaid sotsiaalset sidusust soodustavaid tegureid, kuid üsna tihti oli selleks nimetatud astmelise tulumaksu kehtestamist.

Ühe eksaminandi arvates on sotsiaalsed sidused soodustavaks teguriks *sotsialistlik maailmasüsteem*. Ebaõnnestunud vastuste hulgas oli nimetatud *vaesus, nälga, tööpuudus, hariduse puudus jt.*

Selle bloki viimane ülesanne (*Suhteline vaesus maakonniti*) mõõtis allika (diagrammi) ja kaardi kasutamise oskust. Hindajaile oli see hea ülesanne, kuna vastuseks sobis ainult üks õige kombinatsioon.

Ülesanne oli jõukohane, ometi oli eksaminandide seas neid, kes ajasid segamini Hiiu- ja Saaremaa, Ida- ja Lääne-Virumaa. Oli ka eksaminande, kellele valmistas raskusi Valga maakonna määramine kaardil ja neid (esines nii eesti- kui ka venekeelsetes töödes), kes pidasid Eestit üheks maakonnaks.

### **3.4.3. Nüüdismaailma mitmepalgelisus**

Nüüdismaailma mitmepalgelisust ja rahvusvahelist suhtlemist käsitlevad ülesanded olid mitmekülgsed ja huvitavad.

Küsimustele vastamisel pidid õpilased meelde tuletama geograafia ja bioloogia tunnis õpitut (nt ülesanded energiapuuduse kohta ja Euroopa poliitilise kaardi tundmise ülesanne). Hea oli lugeda töid, milles oli argumenteeritud põhjendusi Aafrika riikide probleemidele ja tõsiseltvõetavaid poolt- ja vastuargumente Eestisse tuumajaama ehitamisele.

Jätkuvalt tuleb õppureil rohkem tegeleda funktsionaalse lugemisoskuse omandamisega. Sageli ei osata olulist mõtet tekstist leida ja seetõttu läheb küsimustele vastamine täiesti rappa (nt *Eesti hakkab tuumajaamas aatomipommi tootma*).

#### Arenguabi

Esimese ülesandega tuldi enam-vähem toime, kuid üsna paljud ei saanud küsimusest aru ja pakkusid vastuseks *nälga, madalat haridustaset* vm. Küsimus oli otseselt tekstipõhine ja eeldas vastuseks: kolonialism.

Raskusi oli ka põhjuse (põhjenduse) leidmisega, miks arenenud riikide arenguabi ei ole aidanud Aafrika riike jalule. Tekstist ei osatud leida abi. Nii vastati näiteks:

- Põhjamaad annetavad riideid, mida inimestel vaja ei lähe. Aafrika inimestel aga pole jopede-kasukatega midagi teha. Samuti annetas Venemaa neile lumesahkasid, teatavasti pole Aafrikas lundki;

- kliima, põud, pole toitu ega vett; kiire haiguste levik, ei suudeta tagada puhtust ning ei osata oma elu planeerida; tehakse mõtlematult lapsi.

Oli ka eksaminande, kes üheselt väitsid, et Aafrika on üks suur riik (*Aafrika riigis ei saa toiduaineid üldse kasvatada, põldudel pole võimalik midagi kasvatada, on vaid kõrb. Aafrika riik on killustatud. Aafrika koosneb kolooniatest jne*).

Alateema viimases ülesandes tuli selgitada mõtet: *arenguabi* – see tähendab, et võetakse rikaste maade vaestelt ja antakse vaeste maade rikastele.

See küsimus osutus paljudele komistuskiviks, ei osatud mõtet lahti seletada. Samas tõstis see ülesanne esile arukaid vastajaid, kes andsid häid ja argumenteeritud vastuseid. Väga palju kumas vastustest läbi, et arenguabi = kasutatud riiete ja toidupakkide saatmine. Sõnakasutus jättis soovida: nt *pistavad raha oma tasku* jms.

Energiajulgeolek - ülesanded olid üles ehitatud nii teksti kasutamisele kui ka oma seisukohtade esitamisele ja põhjendamisele.

Tekstist leiti Nabucco lepingu sisu, kuid oli ka eksaminande, kes ei osanud sealt leida, et gaasijuhet taheti rajada Venemaad läbimata.

Energeetikaprobleeme ja riikide omavahelisi suhteid osati siduda. Oli ka omapäraseid näiteid nagu: *Eesti on osalt sõltuvuses Venemaast, kuna osaleb Euroopa-Venemaa kaupade ekspordis ja impordis*.

Eesti peamistes energeetikaprobleemides orienteeruti tagasihoidlikult.

Palju kordi nimetati põlevkivi asemel kivisöövarusid, üsna mitmel korral ka paekivi kui energiaallikat.

Mõned näited:

- Eesti peamine energeetikaprobleem on Venemaa gaasijuhe.
- Läänemerd läbiv gaasijuhe. Sellest võib tulla suuri pahandusi.
- Kasutame energia saamiseks aeglaselt taastuvaid allikaid, mistõttu me pole jätkusuutlikud. Nt paekivist saadav energia Ida-Virumaal.
- Kõrge elektrihind ja monopoolne energiatootja - Eesti Energia.
- Eestis puudub üldse maavara, probleemiks põlevkivi puudus lähemate dekaadide jooksul.

Küsimusele - *Kas energiaressurssidest on saanud või on saamas relv riikide suhetes?*

*Põhjendage oma seisukohta – vastati ka nii (kirjaviis muutmata):*

- Jah. Kuna need mõjutavad mitmeid riike siis on kõigil võimalus kasutada seda teiste suhtes kui relva.
- Jah. Energiaressurssidest on saamas relv riikide suhtes, sell pärast et, mida rohkem on riigis energiaressursse, mida ise toota (ei pea sisse ostma) on paremal kohal, et teha endale energial põhinevaid relvi.
- Ei. Sest taastuvaid energiaallikaid osatakse kasutada ja taastumatud pole otsakorral.
- Sellest on saanud pigem uskumatult võimas manipulatsiooni ja läbirääkimisvahend, aga relvaks kutsuda oleks seda palju. Kutsuda energiaressursse relvaks oleks sama, mis kutsuda heroini relvaks heroiniisõitlaste vahel – selle nimel tapetakse, valetatakse ja varastatakse, aga see pole ise relv.
- Energiaga saab rünnata.

Mitmed eksaminandid tõlgendasid sõna "relv" otseses tähenduses.

Viimane alaküsimus - *Kas tuumajaama ehitamine Eestisse mõjutab Eesti julgeolekut?* – eeldas eksaminandi seisukohavõttu.

Küsimusele vastamisega tuldi üldiselt toime: osati välja tuua tuumakatastroofi- ja terroriohtu (sihtmärk). Hakkas aga silma, et tuumajaam võrdsustati tuumapommiga ja ei tundud mõistet julgeolek. Julgeolek tähendas paljude eksaminandide jaoks otsest sõjalist julgeolekut või julgeolekuorganit („tuleb julgeolekut suurendada või tõhustada“). Julgeolekuriskiks oli näiteks ka see, et rahvas hakkab mässama, kui Eestisse kavatsetakse tuumajaama ehitada.

Poliitiliste liidrite küsimus eksamitöös on hindajate arvates hea idee, aga valik, keda gümnaasiumi lõpetaja pidanuks fotolt tundma, polnud päris õnnestunud. Fotol 4 oleva Põhja- Korea liidri nimeks märgiti näiteks Ting-Tang , Ban Ki-Moon jms.

Poliitikuid tunti suhteliselt halvasti.

Fotodel olevate isikute tundmine jagunes tööde järgi kahte gruppi: kes teadsid, kirjutasid õiged nimed ja riigid/organisatsiooni; kes ei olnud õppinud või teadsid umbkaudu, kirjutasid kõike, mis parajasti meelde tuli.

Nagu vastustest nähtub, polnud asi pelgalt nägude äratundmises, vaid ei tunta üldse maailma poliitilisi liidreid. Aga oli arvukalt ka neid, kes tundsid kõiki esitatud poliitikuid. Probleemi tekitas sageli nimede õigekiri (*Harja Talonen, Ossama, Obama Baracus, Osama Oback*).

Tõeliselt hämmastas, et ei tuntud ära Elizabeth II (sama pilt on vähemalt 7-s õpikus), Tarja Haloneni ja Obamat.

Tarja Haloneni asemel pakuti Angela Merkelit, Siiri Oviiri, Quentin Tarantinot Hollywoodist jt.

Maailma usundeid teati üldiselt hästi, aga oli ka neid, kes ei olnud usunditest midagi kuulnud.

Maailma kahe kõige levinuma usundina pakuti: *ateism, risti õigeusk, usk ühise parema tuleviku poole, usk endasse ja kaasmaalastesse, monarhia (veneusk), monarhia ja kristlus, demokraatia ja usklikute usk, totalitarism, usk, kultuur, Ameerika Ühendriigid (USA), Euroopa, Hiina, Araabia ja Iisrael, Tiibet ja Saudi-Araabia, boheemlaste usk, kristlus ja Island, pudism jt.*

#### **3.4.4. Rahvusvaheline suhtlemine**

##### Euroopa Liidu institutsioonid

Ülesanded eeldasid Euroopa Liidu institutsioonide ja nende funktsioonide tundmist.

Ülesanded olid võrreldes möödunud aastaga konkreetsemad ja paremini sõnastatud. Ka oli neid lihtsam hinnata.

Üldiselt olid tulemused head, maksimumpunkte saadi siiski suhteliselt tagasihoidlikult.

Viimane ülesanne eeldas Euroopa kaardi ja Euroopa Liitu ning NATO-sse kuuluvuse tundmist.

Kaarti tunti võrreldes eelmiste aastatega paremini. Kuigi kaarti õpitakse nii geograafias, ajaloo, ühiskonnaõpetuses jt õppeainetes, võiksid tulemused märgatavalt paremad olla. Nii kirjutati mitmeid kordi **Poola** asemel - Saksamaa, Austria, Valgevene, Ukraina, Bulgaaria, Belgia, Tšehhi, Taani, Leedu, Holland, Prantsusmaa, Portugal jne,

**Portugali** asemel – Liibüa, Luxemburg, Andorra, Horvaatia, Monako, Maroko, Malta, Slovakkia, Lissabon, Brasiilia, Madrid, Pariis, Hispaania, Albaania, Iraan, Küpros, Senegal, Maroko, Argentiina jne;

**Norra** asemel - Rootsi, Taani, Šveits, Saksamaa, Türgi asemel – Uus-Meremaa, Jaapan, Kanada, Austraalia, Saudi-Araabia, Iraak jms;

**Soome** asemel – Rootsi, Suurbritannia jms;

**Türgi** asemel – Austraalia, Aafrika, Hiina, Bulgaaria, Belgia, Küpros, India, Ukraina, taani, Horvaatia, Mesopotaamia, Kreeka, saksamaa, Ungari, Hispaania, Rumeenia, Albaania, Kasahstan, Araabia Emiraadid jne.

Sageli pakuti Soomet NATO-sse ja Türgit Euroopa Liitu.

#### **4. Kokkuvõtteks**

Eksamitöö oli paraja raskusastmega, aitas mõõta õpitulemusi, näitas, millistele küsimustele edaspidi tähelepanu pöörata: sõnastusele, nimede õigekirjale, tööle tekstiga jne.

Ülesanded olid väga erinevatest teemavaldkondadest, metoodiliselt hästi koostatud ning nõudsid erinevate õpioskuste rakendamist.

Töö temaatika oli aktuaalne ja ajakirjanduses palju kajastatud.

Meeldis, et töös oli ülesandeid, mis eeldasid eksaminandidel maakondade, Euroopa kaardi, Euroopa Liidu tundmist.

Töös oli küsimusi nõrgemate ja tugevamate õppurite jaoks. Punktide jaotus valikküsimuste puhul oli väga inimlik.

Töös oleks võinud olla enam põhiseaduse tundmisel baseeruvaid ülesandeid.

2010. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksamitööd sisaldasid avatud vastustega ülesandeid, kus eksaminand sai kasutada kas etteantud teksti või esitada oma arvamuse konkreetse probleemi/olukorra kohta. See on antud eksami omapära, kuna taolised ülesanded aitavad välja selgitada eksaminandi arusaamu ühiskonna funktsioneerimise, väärtushinnangute jms kohta. Selliste ülesannete hindamine on aga keeruline. Ülesande koostaja ja ka hindamiskomisjon ei suuda kõiki vastusevariante ette näha, on ju töö kirjutajaid ikkagi üle 6000.

Kuigi vastused standardiseeritakse, ei ole ka hindajail võimalik kõikides vastustes eelnevalt kokku leppida. See võib tuua hindamisse mõningase subjektiivsuse momendi. Ilmselt peaksid küsimuste koostajad ülesannete vastused/lahendused hästi läbi mõtlema ja nii kergendama hindajate tööd. See tagaks ilmselt parema ja objektiivsema lõpptulemuse.

#### **5. Heatahtlikke noppeid eksamitöödest**

Väljavõtteid arutlustest (kirjaviis muutmata):

- Liberalism pakub lõputult vabadust ja võimalusi neile, kes oskavad seda ära kasutada ja on nõus õnne nimel vaeva nägema. Laiskvorstidele jäägu sotsiaaldemokraatia.

- Koolis valmistatakse ette eesti keele kadumist.
- Globaalne näljahäda algab siis, kui hiinlased hakkavad lusikaga sööma.
- Suureks globaalprobleemiks on praht metsa all. Seda saaksime parandada, kui aitaksime seda ülesse korjata.
- On olemas kohustuslikud ja mittekohustuslikud maksud.
- Globaalprobleem on tänapäeval suureks probleemiks.
- Mina ja minu vanused peavad lahendama globaalprobleemid, muidu oleme aasta või paari pärast vee all.
- Riigi toetus peaks olema, et aidata reklaamida nt geiliikumist, et suureneks kodanike aktiivsus nendega liitumisel.
- Külma sõda oli Soome ja Venemaa vahel.
- Ole sinagi looduse sõber! Inimesed Eestis on head taaskogujad ja kevadeti koristajad. Kui tahad maailma parandada siis alusta iseendast.
- Krooni devalveerimine - minu meelest on see vägistamine, kes ikka tahaks, et temaga nii käitutakse.
- See aasta oli külm talv Eestis, kuigi Nõukogude Liidu aeg oli külmem, sest oli külm sõda...
- Mul on panga arvel 10 krooni, selle eest ei saa ühtegi ühikut uut raha ( mis ta nimi nüüd oligi).
- Interneti kaudu toimuvad põhimised terrorismirünnakud.
- Päike on viimasel ajal kuumenema hakanud.
- Globaalsed probleemid on üha rohkem sagenema hakanud. Kliima probleemid on tapnud tuhandeid ja tapab veel.
- Tundub, et AIDS-i rünnak ei lõppe enne, kui inimesed lõpetavad vahekorras olemise.
- Kõige rängemaks ajaks globaalprobleemide kujunemisel oli Maa jaoks külm sõda.
- Üksikisik on ise globaalprobleem, ta võib hästi sigida.
- Rassid surevad välja nt Euroopa naarits on juba väljasurnud.
- Inimene õhku ei vaja. Õnneks ka mina tean seda.
- Milline on minu Eestimaa? Ühesõnaliselt allaandmatu, mis on maailma parim tunnustus. Me püüdleme kindlameelselt Eurovisioonile, kuigi hinges vallandub ebausk.
- Väga oluliseks pean, et riik leiaks viisi, kuidas ka vähekindlustatud pensionärid saaksid tagada omale koha hooldekodus, koormamata sellega teisi.

- Riik nagu ka kosmos koosneb paljudest erinevatest tegudest. Riigi planeetide kogumikuks on president, tähtedeks riigikogulased ja õhuks nende vahel kodanikud. Kuid kuidas õhuks olevad kodanikud suudavad koos hoida seda universumit?
- Kurjadeks teeb rühm inimesi, keda miski enam ei huvita. Oma kibestumusega elu vastu on nad igasuguse töömõtte kõrvale heitnud ning kõige suhtes passiivseks muutunud. Sellised inimesed on justkui koera porine saba, mis au puudumisest mööda lompe lohiseb.
- Kodanikud teevad ühiskonna tegusaks käies tantsimas, sporditrennis.

Eestlane on see rahvas, kes läheb läbi elu tantsu ja lauluga ka kõige raskematel aegadel. Aitab laul ja tants meie optimismi säilitada. Aktiivsed kodanikud võtsid kätest kinni ja läksid koos lähedastega lauluväljakule Eestit vabaks laulma. Eestis on palju aktiivseid kodanikke. Näiteks need, kes tõusevad igal hommikul selleks, et minna tööle. Eestlane on alati olnud töökas ja usin rahvas. Isegi nõukogudevõimu ajal ei virisetud vaid tehti nii nagu kästi. Kui ei teinud visati vanglasse. Ega siis ei jäänudki muud üle kui kongis plaanid valmis mõelda.

- Inimeste hingamine on raskendatud kui peavad makse maksma.
- Õigus vabalt valida endale tegevusala, elukutse, töökoht, kohvimasin või röster. Kui seadus ei sätesta teisiti siis on igal ühel õigus olla oma elu president, valitsus, kohus ühes isikus.
- Enamus riikide vahel sujub koostöö hästi. Toetatakse lapsi, loomi, loodust ja inimesi.
- Kunagi olid riigid üks manner. Riigid on kadunud ja neid on ka juurde tulnud. Et riikide vähenemist vältida, on loodud riikide ühendused.

#### Väljavõtteid ülesannetest:

- Sotsiaalsed grupid on: haridus, lastekodud, haiglad, ühistransport, keskkonnakaitse, turvakodud, loomad, hooldekodu, töötuskindlustus jne.
- Sotsiaalne grupp – kodutud naised. Põhjendus, miks peaks riik neid toetama: kuna naised on õrnema soo esindajad ja neil on raskem tänaval hakkama saada.
- Riigikogu erakorralised valimised kuulutab välja Mihkel Oviir.
- (Küsimus: Kas Eesti president on kohustatud välja kuulutama kõik Riigikogus vastu võetud seadused? Selgitage. - PS-i küsimus). Ei pea, sest vähemtähtsad seadused võib ka Riigikogu vastu võtta.
- (Sama küsimus). Ei pea – hariduse teemal peaks seadused vastu võtma haridusminister. Sama võiks olla ka mõnede teiste ministritega.
- Korruptsioon on riigivastaste kuritegude statistika.

- Korruptsioon on valelik, seadusevastane ja salalik tegevus enda kasu eesmärgil.
- Korruptsioon on istungite vaheaegadel koridorides toimuvad salajased vestlused mis tegelikult määravad ära istungite lõpptulemuse.
- Osa elanikkonnast, kes ei tööta, vaid istub riigi „kukil“ (tööturu mõistes mitteaktiivne).
- Suur osa noortest on küll aktiivne, kuid töötada ei armasta (tööturu mõistes mitteaktiivne).
- Inimesel on võimalus töötada, aga ta on laisk ja istub kodus (tööturu mõistes mitteaktiivne).
- Inimene, kes ei otsi tööd, vaid istub „vanemate turjal“ (eunuhh). Mõeldud on tööturu suhtes mitteaktiivset inimest.
- Pensionärid vajavad toetust kuna rahvastik vananeb ning inimesed kes vanureid ülal peavad, vähenevad.
- Õpitud abitus on kui naised harjuvad ära mehe peksmisega/vägivallaga.
- Õpitud abitus on omandatud võime näiteks lugemine ja kirjutamine.
- Õpitud abitus on näiteks see, kui paljud naised väidavad, et nad ei saa rehvi vahetatud või ka see, kui mehed ei saa enam naela seina löödud ja kutsuvad selleks remondimehe.
- Töötul on eluase, aga heitunud mitte, sellepärast ei taheta võtta teda tööle.
- Töötud on arvel tööbörsil, aga heitunud istuvad türmis.
- Seoses kõrge suremusega muutub maa majandus stabiilsemaks.
- President ei pea seadust välja kuulutama, kui ta ei näe sellel mõtet.
- Riigikogu valisid, kes alati valivad, võib-olla ka mõni, kes sattus jaoskonna lähedale.
- Riigikogu valimistel „valib Riigikogu“, Euroopa Parlamendi valimistel „valib valitsus“, kohalike omavalitsuste volikogud „valib rahvas“.
- Kuna tänapäeval minnakse väga noorelt tööle, siis pensionipõlves ei ole enam jaksu töö tegemiseks.
- Sest vanad inimesed hakkavad ära surema kuid uusi surnuid või võlujooki, mis inimeste eluiga veel tõstaks pole leiutatud.
- Järjest rohkem inimesi läheb hilisemas eas tööle ja pensionile minnakse järjest varem.
- Kui sa oled heitunud isik, siis sind eriti ei võeta tööle sinu heitumise pärast.
- Heitunud valivad tööd, mida nad teha tahavad, töötud püüavad teha kõike, mida nad suudavad.
- Töötud on suuremate töövõimalustega. Heitunud isiksusi jääb väheseks ja neid hakatakse aina rohkem vajama.

- Riigieelarve ei ole tasakaalus, sest kärbitakse võimalikult palju igalt poolt, aga riigikogus koguaeg palgad tõusevad.  
Riigieelarve seaduse eelnõu koostab: Riigikogu, Eesti Pank, President, Riigiduuma.
- Eesti tulumaksusüsteem: plaanimajandus, täistulumaksusüsteem, sisemajanduse koguprodukt, mitteastmeline, sundkindlustusmakse, emissioon, osaline tulumaks, sihtotstarbelised maksud, üksikliime tulumaksusüsteem, tuluaktsiis, korrapärane, ratsionaalne, staatiline, jaotuslik, tavaline, üheastmeline, ühetaoline, ühe maksu süsteem, vaba tulumaks, maksupoliitika, kapitalism, produktiivne, paralleelne, pidev, lihtsustatud süsteem, radikaalne, residentne, otsene.
- Tulumaks – 1% igalt sissetulekult.
- Sotsiaalne sidusus on siis kui ühiskonnas toimub võrdne maksumus inimeste vahel.
- Kui inimesi seovad üksteisega erinevad sotsiaalsed tegurid.
- Sotsiaalne sidusus on mingi teatud asi mis ühendab inimesi. Kui oled kaotanud töö, siis oled seotud teiste töötutega.
- Kui kõik riigid annavad üksteisele vajaduse korral sotsiaalset abi.
- Kui inimesed on riigis kõik sotsiaalselt võrdsed. Inimesed on võrdselt kindlustatud ning on tagatud võrdsed õigused.
- Sotsiaalne sidusus tähendab kõigi ühiskonna klasside võrdsustamist nii arvulise koosseisu kui väärtuste kaudu.
- Korduvalt peeti tulumaksu käibemaksuks: iga inimene maksab seda, kui ta ostab poest midagi.
- Tulumaks võetakse maha igast ostetud kaubast automaatselt. See kuulub juba ostmisel hinna sisse seega ei pea seda eraldi maksma.
- Iga aastase tulumaksu tõstmise järel arvestatakse kui palju raha riik võib kodanikele tagasi maksta.
- Võtta nii vähe kui võimalik aga nii palju kui peab selleks, et riik hakkama saaks ja rahvas rahul oleks.
- Tulumaks võib suureneda vastavalt olukorrale ning see on kooskõlas majanduspoliitika ja käibemaksuga.
- Eestis on suured kivisööekaevandused.
- Rikaste maade vaestel on suurem arenemisvõime kui vaeste maade rikastel.
- Kurname maksude näol rikkaid riike ja selle elanikke, et toita rumalate kõhtu.

- Arenguabi toetab vaesemaid maid jõuda järgi arenenud maadele. Soosib hariduse, hügieeni, näljahäda vältimist arengumaades.
- Rikkad maad korjavad lahetelt inimestelt (vaestelt) riideid, tarbeesemeid, raha jne ning need saadetakse vaestele maadele, kus rikkad krabavad paremad asjad kohe omale ja abivajajatel pole võimalustki nõ abi saada.
- Arenguabi on otsene aitamine arenenud maade poolt näiteks hariduse ja söögiga.
- Rikaste maade vaesed saavad erinevaid toetusi ja abirahasid, et toime tulla. Vaeste maade rikastel pole piisavalt raha ja nad ei saa toetusi
- Julgeolek peab rohkem valves olema ja vananeva ühiskonna tõttu ei pruugi leida uusi töötajaid julgeolekusse.
- Julgeolek peab olema valvsam, treenitum ...
- Julgeolek peab olema välja õpetatud ...
- Tuumajaama ehitus ei ohusta julgeoleku organisatsioone.
- Maailma kaks kõige levinumat religiooni on budism ja kubism, õigeusk ja ebausklikud.
- **Fotol: Barroso** (Euroopa Komisjon) - prantsuse president, Andres Fogh Rasmussen, Hermann Rompuy, Manuel Shakasvili – Euroopa Komisjoni President; Ban Ki Moon – ÜRO; De Lano – Euroopa Liit; Mendelev, Vladimir Medvedjev, Tom Blair, Barack H. Obama, Berlusconi, Sarkozy, Emmanuel Barroso, Jacques – Euroopa Liidu Peasekretär; Mihhail Šakasvili, J. Bazuk – Euroopa Parlamendi president; J. Muzek – NATO president; Nikolai Sarkozili, Kamat Sudbajev, Lukašenko – Ukraina; H. Barisso, Barrosa – Prantsusmaa, Medveds, Lenin – Venemaa; Petsov – SRÜ juht, Jaques Ziraques, Viktor Janukovitš – Ukraina; Tomas Andersson, Dimitri – Venemaa; Silvio Berlusconi – Itaalia; Aleksander Stubbi – OSCE; Franco, Jeltsin – Poola; Putin – Venemaa president; Edgars – Läti; Jeltsin – Venemaa; Jerzy Buzeez, Jacques – Prantsusmaa president; P. Kingway – Prantsusmaa president; Mejdner, Gerhard Schödl, Perluskooni, Donald Reagan – Prantsusmaa; Tševtšenko – Ukraina; Katan Sandayev – OSCE; Elman von Klee – Euroopa Liidu president; Herman van Rompuy – Euroopa Liidu president; Winston Churchill, Trompoy – Euroopa Nõukogu president, Berlusconi, Herman van Rompuy – Euroopa Ülemnõukogu president; Ericsson – NATO; Gordon Brown – Ühendkuningriik; Rasmussen – Lõuna-Atlandi Lepingu Organisatsioon; Anders von Rasmussen – NATO asutaja; Knut Vollebach – OSCE; Sakozini – Prantsusmaa; Saakasvili – Gruusia; Andersson – NATO peasekretär; Sergei Medved – Venemaa; Jaap de Hoop Scheffer – NATO peasekretär; Hugo Javes – Poola; Barbarosso, Karl Marx – teoreetik, Inglismaa;

Perkussolini – Itaalia president; Barbarosa, Šaakašvili, Sarkosi – Ukraina; Maroso, Ameerika peaminister; Barrusu, Barosso, John Kennedy, Otto, Andrus Ansip, Boris Jeltsin, Jack Sirak, Rasmussen, Victor Juschenko (Prantsuse president), Russow (EL), Kreeka präsident, Šakasvili (Ukraina president); Lukas Klichenko (Ukraina), Al Gore (kliimasoojenemise ennetamine), Helmut Kohl (SLV kantsler) jne.

- **Fotol: Tarja Halonen** (Soome Vabariik) - Annely, Angela Merkel (umbes pooltes töödes), Lydmilla Emilla, Siiri Oviir, Vaira Vika Veinerg – Läti, Ester Tuigsoo, Ene Ergmaa (teisena kõige rohkem pakutud), Dubrikinelu – Leedu, Jari Ahonen, Catherine Ashton, Külliki Jürimäe, Silvi Kuitonen, Olbright, Mäkinen, Taronen, Tarja Jalonen, Ergma – esindab NATO, Thatcher (väga palju pakutud), Hanelainen, Saarinen, Merkele Thatcher – Saksamaa, Tarjanen, V. Freiberga – Läti, V. Freiberga – Leedu; A. Belheir – Saksamaa, Elisabeth – Taani kuninganna, Siiri Oviir – majandusühendus, Harjolainen, Barbara Merkel, Andrea Merkel, Hilari Clinton, Margareta Tatcher – USA välissuhete juht; C. Asthon – Euroopa Liidu president; Catherine Tatcher, Menichel, Margaret Datcher – Saksamaa peaminister, Jari Halonen, Merhlen – Saksa, Hilary Clirton . Tarja Halonen (NATO), Tunne Kelam, Angela Merkel jne.
- Margaret II (Taani kuninganna), H. Clinton, Ene Ergma, Siiri Oviir, V. V. Freiberga (Soome president); Hiina keiser; Anneli Merkel, Latvinene, Barbara Bush, Marit Björgen jne.
- **Fotol: Barack Hussein Obama** (Ameerika Ühendriigid; USA) - Obamama, Georg Obama, Arak Abama – Iraak; Obrako Obama, D. Medvedev, Barako Bama, Baraque Obama, Osam Obama, Boma, Osama Binladen – Venemaa president; G. Alibama, Parak O Pama, Baruch Obuma, Osama, Burak, G. Bush, Rassmussen, Putin, Baroc jne.
- **Fotol: Kim Jong-il** (Põhja-Korea; Korea Rahvademokraatlik Vabariik) - Ban Ki Moon (üle poolte töödest), Dalai Lama – Hiina, Kim Yo-Ying, Mao, Kim Jon, Mi-Tao Jung – ÜRO; Keiser Arihito – Jaapan, Bi-Kamoon – NATO, Kena Tsumih – Põhja-Korea president; Yao MI, Obomo, Bo-moon, Kim Cihg – Hiina; Mao Zhung – Hiina; M. Kung – Hiina, Kim-Yo Ling, Osama Billaaden, Kim sun Ming – Hiina Rahvavabariigi president; Ching Wan – Tai, Lõuna-Korea diktaator; Ra-moon – Euroopa Liidu peasekretär; Kim Yong, Ling, Mang Se Tung – Hiina president, Cheng Poo Lee, Kim Il Yaung, Mao Sedong – Jaapan; Kim Li Yong, Kim Yong Lee, Mao-Ze-Tung – Põhja-Korea; Kim Van Hool – Hiina, H. Rompoy – Euroopa Liidu president; Ciao Xiping – Hiina, Jao Ming – Jaapan; Kim Yo Lin – Hiina diktaator; Kimil Sung, Kim Tai-Moon – ÜRO; Chin Chan

Chong, Ching Chong – Korea; Mao Zong, Mao-Li Moon – ÜRO; Tsingis Khan – Hiina; Ki-Na Moon – ÜRO; M. Zedong – Korea; Ban Van K – Euroopa Liidu president; Tsing-Tsang-Tung – Hiina; Mao Zedong – Jaapani kunagine president; Kin-Jong-Kill – Hiina; Hu Jutao – Hiina; Kim II Sung – Põhja-Korea; Mao Zedong – Korea Rahvusvabariigi president; Ban Ki-moon – ÜRO asutaja; Kai-Mon – Jaapan; Kim Ki-duk, Chik Chirach – Hiina; Jose Manuaal Barroso, Dalai Laama – Jaapan; Yan-yo HO – Jaapan; Tai-Lama, Ban Ki Madon, Ki-Monet, Kim FO, Ching Chang Yong, Jung, Ki Man – Jaapan; Dalai – Hiina; Kim-Li Wei ,Ting-Tang Jaapan jne.

- **Fotol: Elizabeth II** (Ühendkuningriik; Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendatud Kuningriik) - Elisabet – Rootsi kuninganna; Katariina II, Margaret Thatser, Printsess Diana, Elisabet Taylor IV (paljudes töödes), Elisabet III, Viktooria – Rootsi kuninganna; Elisabet Teilor, Esimene Leedi, Silvia – Rootsi; Elisabethe, Elizabeth I, Margareth Thatcher, Katarina, Viktoria – Inglismaa; Viktoria II, Kuninganna Elisabeth – Ühendriikide pealik-kuninganna; Leedi Ashtown – Euroopa Liidu välispoliitiline esinaine; Elisabet – Ühendriigid; Elizavetta II, Margaret Tchatcher – kuninganna, Kuninganna Taylor, Elisabet II – Inglismaa printsess; Kuninganna Eli jne.